

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaan asiakasmaksuja korotetaan maltillisesti ja oikeudenmukaisesti eriarvoisuutta lisäämättä ja siten, etteivät maksut estä palveluiden saamista. Nyt lausunnolla olevassa ehdotuksessa asiakasmaksuja ollaan korottamassa perusterveydenhuollossa pääsääntöisesti 22,5 prosentilla ja erikoissairaanhoidossa 45 prosentilla.

Takuusäätiö katsoo, etteivät asiakasmaksujen korotukset ehdotuksen mukaisesti ole maltillisia eivätkä oikeudenmukaisia. Perustelumiestiossakin on todettu, että kyseessä on merkittävät prosentuaaliset korotukset asiakasmaksujen enimmäismääriin, ja että perusterveydenhuollon ja laitoshoidon maksut painottuvat pienituloisiin kotitalouksiin.

Säätely asiakasmaksujen kohtuullistamisesta ja niistä vapauttamisesta saatava yhdenmukaiseksi ja selkeäksi

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 11 §n mukaan sosiaalihuollon palveluista määrätty maksu ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyn mukaan määrätty maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Velvoite ei kuitenkaan koske korotettavaksi ehdotettavia tasasuuruksia terveydenhuollon maksujen enimmäismääriä, vaan niiden perimättä jättämisestä tai alentamisesta päättää hyvinvointialue.

Takuusäätiö kannattaa pyrkimystä asiakasmaksuja koskevien käytänteiden kansalliseen yhtenäistämiseen. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on kuitenkin haastavaa, jos tasasuuruisten maksujen alentaminen jää hyvinvointialueiden oman harkinnan varaan. Toistaiseksi vain harva hyvinvointialue on tehnyt päätöksen terveydenhuollon tasamaksujen alentamisesta. Takuusäätiö pitää tärkeänä kansalaisten yhdenvertaisen aseman näkökulmasta, että pienituloisimpien vapauttamisesta asiakasmaksuista säädettäisiin selkeästi ja hyvinvointialueita velvoittavasti.

Takuusäätiö on asiakastyössään havainnut, etteivät asiakkaat ole tietoisia asiakasmaksujen huojennusmahdollisuudesta tai heiltä puuttuu voimavaroja hakea maksujensa alentamista tai niiden perimättä jättämistä. EAPN-FIN vuonna 2020 laatimassa raportissa (Saarela 2020) todetaan, että lähes 50 % kyselyyn vastanneista ei ollut kuullut mahdollisuudesta asiakasmaksujen kohtuullistamiseen. Myös Sosten syksyllä 2023 tehty selvitys hyvinvointialueiden asiakasmaksukäytännöistä tukee tätä havaintoa. Sen mukaan maksujen alentamiskäytännöt vaihtelivat alueittain ja alennuksen hakeminen oli monimutkaista.

Ulosottolaitoksen vuoden 2023 tilaston mukaan 38 % vireille tulleista asioista oli julkisoikeudellisia maksuja, esim. sairaanhoitomaksuja. SOSTEn selvityksen mukaan vuosittaisten ulosoton asiakasmaksujen määrä on tuplaantunut viimeisimmän vuosikymmenen aikana. Vuonna 2022 niitä oli ulosotossa lähes puoli miljoonaa. EAP-FIN raportissa todetaan sairauden hoidon kustannusten aiheuttavan taloudellista ahdinkoa ja velkaantumista, millä on kauaskantoiset seuraukset yksilön ja perheen elämässä. Myös Takuusäätiö näkee asiakaskunnassaan välttämättömien menojen, kuten terveydenhoitomaksujen velkaannuttavan vaikutuksen. Pienituloisten on tehtävä kipeitä ratkaisuja, ostaako tarvitsemansa lääkkeet vai ruokaa perheelle. Jos valitsee molemmat, se voi pahimmillaan johtaa velkakierteeseen, kun niukkaa taloutta paikataan luotolla.

Takuusäätiö huomauttaa, että ehdotetut asiakasmaksujen korotukset lisäävät niiden asiakkaiden määrää, joilla on vaikeuksia pienten tulojen takia selviytyä asiakasmaksuista. Tämä puolestaan lisää tarvetta toimeentulotuella tai maksujen etenemistä ulosotoperintään. Koska asiakasmaksujen alentaminen on ensisijainen toimeentulotukeen nähden, viranomaisilla on velvollisuus ohjata asiakas näissä tilanteissa hakemaan maksun alentamista tai myöntää se oma-aloitteisesti.

Maksukaton seuraaminen säädettävä viranomaisen tehtäväksi

Asetusmuistioloannon mukaan maksukatto ei suojaa maksukorotuksilta, vaan maksut kasvavat arviolta myös 74 prosentilla maksukaton ylittäneistä. Takuusäätiö pitää pienituloisten ja paljon sairastavien toimeentulon näkökulmasta maksukattoa välttämättömänä. Positiivista on, ettei sitä ole esitetty korotettavaksi tässä vaiheessa.

Asiakasmaksulain mukaan asiakkaan itsensä tehtävä on seurata maksukattoaan. Tämä on osalle vaikea tehtävä eikä aina tietoaakaan ole riittävästi. Tietoisuutta maksukaton seurannasta on tarpeen lisätä. Takuusäätiö kuitenkin kannattaa asiakasmaksujen maksukaton seurantavastuun siirtämistä viranomaiselle.

Vaikutusarviointi on puutteellista

Kuten asetuksen muistiossa todetaan, valmisteilla on samanaikaisesti useita muita säästötoimia, joiden yhteisvaikutuksia tämän ehdotuksen kanssa ei ole ollut mahdollista arvioida. Huomion arvoista myös on, että tänä vuonna 2024 on tullut voimaan jo lukuisia leikkauksia, joiden osalta ei myöskään pystytty etukäteen tekemään yhteisvaikutusten arviointia.

Säästötoimet kohdentuvat erityisesti niin taloudellisesti, sosiaalisesti kuin terveydellisestikin haavoittuvassa ja heikoimmassa asemassa oleviin kansalaisiin. Perusteellinen vaikutusten arviointi, erityisesti yhteisvaikutusten, on ensi arvoisen tärkeää, kun tavoitteena on tehdä säästöjä. Jos

leikkaukset johtavat lisääntyneeseen toimeentulotuen tarpeeseen, köyhyyteen ja syrjäytymiseen, vaikutukset ovat täysin vastakkaisia asetettuihin tavoitteisiin nähden.

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määristä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltynä:

- Lääkäriinlausunnot ajokorttia varten
- Lääkäriinlausunnot aselupaa varten
- Muut säädöspohjaiset lausunnot ja todistukset (jos tieto jo koottuna)
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

-

Backman-Grönqvist Minna
Takuusäätö sr.